

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974

Του Δρος Ανδρέα Σ.ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗ
Οικονομολόγου Περιφερειολόγου

1.1. Εισαγωγή

Μέχρι πριν λίγα χρόνια επικρατούσε η άποψη πως μετά την περίοδο κυνηγίου η επόμενη κοινωνική οργάνωση ήταν αγροτογεωργική. Σήμερα όμως η αρχαιολογική σκαπάνη τείνει να αποδείξει πως οι πρώιμες κοινωνίες ήταν οργανωμένες - από τον καιρό του πηλού - σε πόλεις και πως οι μετακινήσεις στην ύπαιθρο ήταν αποτέλεσμα της στενότητας γης στην πόλη (Powelson P.J. 1988: 3-12). Από την αρχαία Μεσοποταμία ως σήμερα η ιστορία της ανθρωπότητας συνεχίζει να καταγράφεται μέσα από την ιστορία των πόλεων, και δε φαίνεται αυτή η ιστορία, παρά την ηλικία και προβλήματά της, να βρίσκεται στο τέλος της, τουναντίον αυτές αναπτύσσονται και επεκτείνονται δημιουργώντας νέες περιαστικές περιοχές κατοικίας και απασχόλησης (Johnson H.J. 1974: 1-13) απόδειξη του δυναμισμού της πόλης.

Δύο ομάδες θεωριών προσπαθούν να ερμηνεύσουν την κυριαρχία της αστικής οργάνωσης για τόσα χρόνια, ο ένας καθαρά οικονομικός και ο δεύτερος κοινωνικός και πολιτιστικός. Στην πρώτη ομάδα κατατάσσονται οι θεωρίες της δυνατότητας εκμετάλλευσης των τεχνολογικών και επιστημονικών εφευρέσεων με χαμηλό κόστος. Η ταχύτερη διάχυση της γνώσης στις πόλεις παρά στην ύπαιθρο, και ο μεγαλύτερος ανταγωνισμός στις πόλεις οδηγεί πιο συχνά στην υιοθέτηση νέων μεθόδων παραγωγής, επίσης το μέγεθος των πληθυσμιακών συγκεντρώσεων και των συγκεντρώσεων απασχόλησης εργατικού δυναμικού δημιουργούν τις προϋποθέσεις για εξειδίκευση των επιχειρήσεων και της παραγωγής (Glaeser L.E. et al 1992: 1126-1152).

Ο αντίλογος που μπορεί να υπάρξει στις θεωρίες αυτές είναι ο συνεχής περιορισμός της διαφοράς στη διάχυση των τεχνολογικών εφευρέσεων εξ αιτίας της ανάπτυξης των μέσων ενημέρωσης και τηλεπικοινωνιών. Η άμεση σύνδεση μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών με ερευνητικά κέντρα, κέντρα πληροφοριών και εκπαιδευτικά κέντρα επεκτείνει τη διάχυση πέραν των αστικών κέντρων. Περαιτέρω υποστηρίζεται πως κινδυνεύει η διατήρηση των αστικών κέντρων λόγω των αλλαγών στον τρόπο εργασίας σε αυτά με τον εκτοπισμό από τα κέντρα αυτά εργατικού δυναμικού, το οποίο δύναται να εργάζεται μακριά από πόλεις μέσω καλωδιακών συνδέσεων (Bugus S.L. 1989: 1-16). Επίσης μπορεί να υποστηριχθεί πως μακροχρόνια οι πόλεις θα αποτελούν απλώς τα

διοικητικά κέντρα των επιχειρήσεων παρά ο τόπος εργασίας τους. Στην άλλη - δεύτερη - ομάδα θεωριών προβάλλεται η άποψη πως η ανάπτυξη των πόλεων αποτελεί πολύπλοκη διαδικασία και συνεπώς μόνον οικονομικοί λόγοι δε μπορούν να αποδώσουν την πραγματικότητα. Η πόλη αποτελεί μάλλον ένα κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο παρά μία οικονομική οντότητα (Richardson W.H. 1972: 201-202). Πρόσθετα η επικράτηση μόνο της οικονομικής ή κοινωνικής άποψης δεν ανταποκρίνεται στη σημερινή πολύπλοκη αστική οργάνωση.

Άσχετα από τα πιο πάνω οι τεράστιοι ρυθμοί αστικοποίησης που παρατηρούνται τους δύο τελευταίους αιώνες φαίνεται να αντανakλούν την ανθρώπινη επιδίωξη για οικονομική και κοινωνική ανέλιξη που αποδίδεται στην οικονομική ανάπτυξη, τεχνολογική πρόοδο, ραγδαία ανάπτυξη του πληθυσμού και ραγδαία μετακίνηση πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές (Balchin N.P. et al 1990: 1-4).

Σε μια συζήτηση για το μέλλον των πόλεων αναδύονται διάφορα ερωτήματα η απάντηση των οποίων είναι απαραίτητη για την εξέλιξη της συζήτησης. Τέτοια ερωτήματα είναι αν:

- το μέγεθος της μονάδας απασχόλησης στις πόλεις δημιουργεί ενδο-μοναδιακές εξειδικεύσεις ή συμφορήσεις,
- οι οικονομίες αγοράς εργασίας περιορίζουν ή όχι το κόστος έρευνας σε επιχειρήσεις με ψηλό επίπεδο ειδίκευσης,
- αν οι κλίμακες και δίαυλοι επικοινωνιών μεταξύ επιχειρήσεων επηρεάζουν την ταχύτητα και έκταση της υιοθέτησης νεωτερισμών στην οργάνωση και λειτουργία των επιχειρήσεων,
- αν η κλίμακα χρησιμοποίησης μη μετρήσιμων δημοσίων μέσων εισροών είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες που απαιτεί - λόγω του μεγέθους - η επιχείρηση,
- αν συνδέεται η ανάπτυξη της πόλης με την ανάπτυξη της απασχόλησης σε αυτή και στους επί μέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Οι απαντήσεις τελικά πρέπει να παίρνουν θέση και να τοποθετούνται στο συμπέρασμα Henderson, ότι δηλαδή οι οικονομίες κλίμακας είναι οικονομίες τοπικότητας (localization economies) και όχι οικονομίες αστικοποίησης (urbanization economies) και συνεπώς οι πόροι είναι παραγωγικότεροι όπου υπάρχει συγκέντρωση ομοειδών επιχειρήσεων παρά πληθυσμού. Επίσης πρέπει να παίρνουν θέση στο «δοκιμαστικό» συμπέρασμα της ομάδας Glaeser ότι δηλαδή η εξειδίκευση στις πόλεις «πληγώνει» την ανάπτυξη τους, ενώ ο ανταγωνισμός και η ποικιλία στις επιχειρήσεις βοηθούν την ανάπτυξη και συνεπώς η αστικοποίηση συνδράμει στην ανάπτυξη.

1.2. Η περίπτωση της Κύπρου

Η Κύπρος μέχρι το 1974 είχε έξι πόλεις οι οποίες αναγνωρίστηκαν ως τέτοιες από την αποικιακή αγγλική διακυβέρνηση εγκαθιστώντας σε αυτές τις διοικήσεις των ομόνυμων Επαρχιών. Οι οικισμοί στους οποίους υπήρχε αισιόδοξη πρόβλεψη ανακηρύσσονταν σε Δήμους και αργότερα, μετά το 1950, σε Συμβούλια Βελτιώσεως, με σκόπο την αξιοποίηση των τοπικών τους πλεονεκτημάτων όπως τουριστικών, γεωργικών κ.λ.

Η Κύπρος είναι μία μικρή Χώρα και τα μεγέθη είναι ανάλογα. Η χρησιμοποιούμενη ορολογία και αναφορά σε οικονομίες ενδό - και δια - βιομηχανικής ειδίκευσης, σε οικονομίες αγοράς εργασίας, σε οικονομίες επικοινωνιών, σε οικονομίες συμφόρησης κ.λ. αντιμετωπίζονται με φειδώ έχοντας υπόψη πως η έννοια της μεγάλης και μικρής πόλης είναι ανάλογη με το μέγεθος της Χώρας από άποψη τόσο έκτασης όσο και πλη-

θυσμού. Συνεπώς η αναφορά σε επίθετα μεγέθους και όγκου έχουν τον περιορισμό αυτό.

Η αναδιάταξη της οικονομικής δραστηριότητας αμέσως μετά το 1974 επέφερε μια αύξηση του ποσοστού της αστικής απασχόλησης σε βάρος της αγροτικής και συγκεκριμένα, το 1972 η απασχόληση στις πόλεις (περιλαμβανομένων των προαστείων Λευκωσίας και Λεμεσού) ανήρχετο σε 71.82% ενώ το 1976 ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 76.85%. Ο οικονομικά ενεργός αγροτικός πληθυσμός ήταν το 1972 28.18% και το 1976 23.15%.

Τα πραγματικά μεγέθη της αναδιάταξης της οικονομικής δραστηριότητας στις αστικές περιοχές αμέσως μετά το 1974 δεν είναι εύκολο να διαπιστωθούν γιατί από τη μία μεγάλο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού εγκατέλειψε την Κύπρο για εξεύρεση εργασίας και από την άλλη γιατί μέρος του εργατικού δυναμικού δεν είχε εγγραφεί για διάφορους λόγους.

Πίνακας 1.2.α.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ 1972 ΚΑΙ 1976

Επαρχία	1972	%	1976	%	Ανάπτυξη*
<u>Λευκωσίας</u>	<u>66.758</u>	<u>46.95</u>	<u>55.412</u>	<u>49.53</u>	<u>-0.080</u>
Πόλη	34.486	24.26	29.959	26.78	-0.601
Προάστεια	19.085	13.42	17.633	15.76	-0.034
Χωριά	13.187	9.27	7.820	6.99	-0.226
<u>Κερύνειας</u>	<u>4.560</u>	<u>3.21</u>	-	-	-
Πόλη	1.761	1.24	-	-	-
Χωριά	2.799	1.97	-	-	-
<u>Αμμοχώστου</u>	<u>24.289</u>	<u>17.08</u>	<u>1.609</u>	<u>1.44</u>	<u>-1.178</u>
Πόλη	16.822	11.83	-	-	-
Χωριά	7.467	5.25	1.609	1.44	-0.666
<u>Λάρνακας</u>	<u>11.758</u>	<u>8.27</u>	<u>16.167</u>	<u>14.45</u>	<u>0.138</u>
Πόλη	6.555	4.61	10.181	9.10	0.191
Χωριά	5.203	3.66	5.986	5.35	0.060
<u>Λεμεσού</u>	<u>28.529</u>	<u>20.06</u>	<u>31.642</u>	<u>28.29</u>	<u>0.044</u>
Πόλη	17.758	12.49	21.559	19.27	0.084
Χωριά	2.159	1.52	2.389	2.14	0.043
Προάστεια	8.612	6.05	7.694	6.88	-0.048
<u>Πάφου</u>	<u>6.290</u>	<u>4.43</u>	<u>7.031</u>	<u>6.29</u>	<u>0.048</u>
Πόλη	3.488	2.46	4.240	3.79	0.084
Χωριά	2.802	1.97	2.791	2.50	0.001
Σύνολο	142.184	100.00	111.861	100.00	-0.104

* Ανάπτυξη = $\log (\text{Απασχ. 1976}) - \log (\text{Απασχ. 1972})$

Πηγή: Registration of Establishments 1976. Statistics and Research Department.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση του ερωτήματος κατά πόσο οι Κυπριακές πόλεις, όπως αναπτύχθηκαν μετά την καταστροφή του 1974 έχουν προοπτική ανάπτυξης ή κατά πόσο η παρατηρηθείσα τα τελευταία χρόνια μεγέθυνση θα αποτελέσει μελλοντικά παράγοντα ύφεσης.

Κύριος δείκτης αστικής ανάπτυξης θεωρείται η αύξηση του κατά κεφαλή αστικού προϊόντος, στην πράξη όμως η έλλειψη αριθμητικών δεδομένων δυσχεραίνει την ανάλυση και μέτρηση, για τούτο η χρησιμοποίηση στοιχείων απασχόλησης αποτελεί διέξοδο στο πρόβλημα. Πέραν της χρήσης των δεδομένων σαν λύσης ανάγκης η εργασία αυτή θεωρεί πως η απασχόληση αποτελεί στοιχείο και κριτήριο ανάπτυξης. Αστικές περιοχές με φθίνουσα απασχόληση εργατικού δυναμικού προδίδουν μαρασμό και έλλειψη δυναμισμού και προοπτικής. Το αντίθετο προδίδει αύξηση του εργατικού δυναμικού. Η χρησιμοποίηση στοιχείων απασχόλησης ως εργαλείου ανάλυσης έχει αυτή την έννοια.

Τα δεδομένα στην παρούσα εργασία αντλούνται από τις εκδόσεις του Τμήματος Στατιστικής και Ερευνών από το 1976-1989. Το 1976 έχει επιλεγεί γιατί έχει τα πρώτα διαθέσιμα στοιχεία μετά την τουρκική εισβολή του 1974 και το 1989 γιατί έχει τα τελευταία στοιχεία. Τα δεδομένα περιλαμβάνουν πληροφορίες απασχόλησης και επιχειρήσεων όπως αυτές εξάγονται από τις δημοσιευθείσες απογραφές 1976, 1980, 1984 και 1989 και εστιάζονται στα στοιχεία των πόλεων. Η συγκρισιμότητα των στοιχείων όπως δημοσιεύονται αποτελεί αντικειμενικό πρόβλημα και η επεξεργασία τους επίμοχθο έργο κύρια λόγω της αλλαγής της κωδικοποίησης της επίσημης τοξινόμησης.

Η προσπάθεια που καταβάλλεται είναι ο έλεγχος των θεωριών για τούτο τα αριθμητικά δεδομένα προσαρμόζονται ώστε να καθίσταται δυνατός αυτός ο έλεγχος.

1.3. Πληθυσμιακές Εξελίξεις

1973-1976

Η εισβολή και προσφυγοποίηση του 1/3 του Κυπριακού πληθυσμού το 1974 επέφερε μικρές μόνο αλλαγές στη σχέση αστικού και αγροτικού πληθυσμού. Πλέον χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Λευκωσίας όπου στον αστικό πληθυσμό προστέθηκαν μόνο 1400 περίπου άτομα με μηδενικό σχεδόν ρυθμό ανάπτυξης (0.005). Το παρούσαζόμενο ποσοστό οφείλεται αποκλειστικά στον εκτοπισμό μεγάλου αριθμού κατοίκων από τα βόρεια προάστια.

Η πιο μεγάλη σχετική αύξηση αστικού πληθυσμού παρουσιάζεται στη Λάρνακα που από 32.29% το 1973 έφθασε το 1976 στο 35.24% και με ρυθμό ανάπτυξης 0.151.

Η καταφυγή των εκτοπισθέντων στις αγροτικές περιοχές αποδείχθηκε μη μόνιμη και μπορεί να αποδοθεί στην αδυναμία δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και οικιστικών μονάδων στις αγροτικές περιοχές. Την περίοδο 1976-1989 παρατηρείται γενικά μια ενίσχυση πληθυσμιακών συγκεντρώσεων με πιο έντονους ρυθμούς στις δύο μικρότερες πόλεις της Λάρνακας και Πάφου.

Στην περίοδο όμως 1989-1992, παρατηρείται μία τάση περιορισμού του ποσοστού και ρυθμού ανάπτυξης του αστικού πληθυσμού στις τρεις πιο μεγάλες πόλεις. Στην περίπτωση της Λάρνακας παρατηρείται και μείωση του αστικού πληθυσμού σε απόλυτους πληθυσμούς. Η μόνη πόλη που συνεχίζει ακόμη την ανοδική της πορεία είναι η μικρή πόλη της Πάφου.

Πίνακας 1.3.α.

Πληθυσμιακές εξελίξεις Κυπριακών Πόλεων 1973-1992

Πόλη	1973		1976			1989			1992		
	Πληθ.	%	Πληθ.	%	Ρυθ. Ανάπ.	Πληθ.	%	Ρυθ. Ανάπ.	Πληθ.	%	Ρυθ. Ανάπ.
Λευκωσία	115.7	49.73	117.1	61.95	0.005	168.8	73.14	0.158	177.4	72.50	0.021
Λεμεσός	79.6	63.78	98.7	69.52	0.093	132.1	79.15	0.126	136.5	78.80	0.142
Λάρνακα	19.6	32.29	27.8	35.24	0.151	60.9	64.51	0.340	60.5	60.40	0.002
Πάφος	8.9	15.74	10.3	22.10	0.063	27.8	58.28	0.431	32.5	61.97	0.067

2.0. Ρυθμοί Ανάπτυξης**2.1. Ρυθμοί Ανάπτυξης Πόλεων**

Η παρουσιασθείσα ανάπτυξη μεταξύ των ετών 1976 και 1989 έχει μία αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεγέθους πόλης και ανάπτυξης (Πίνακας 2.1.α.) χαρακτηριστικό είναι πως η Λευκωσία, η πιο μεγάλη πόλη της Κύπρου, παρουσιάζεται με ρυθμό ανάπτυξης κάτω του μέσου όρου και τον χαμηλότερο από όλες τις πόλεις ενώ η Πάφος, η μικρότερη πόλη της Κύπρου παρουσιάζεται με τον ψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης.

Πίνακας 2.1.α.

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ 1976-1989

Πόλη	Απασχόληση		Ανάπτυξη*
	1976	1989	
Λευκωσία	47592	83834	0.245
Λεμεσός	23948	49954	0.319
Λάρνακα	10181	27170	0.426
Πάφος	4240	12866	0.482
	85961	173824	0.305

$$* \text{ Ανάπτυξη} = \log \left(\frac{\text{Απασχόληση 1989}}{\text{Απασχόληση 1976}} \right)$$

Κατά τομέα απασχόλησης (Πίνακας 2.1.β.) παρατηρείται πως η Λευκωσία έχει ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης σε τομείς όπου το ποσοστό συμμετοχής τους στη συνολική απασχόληση είναι περιορισμένη (π.χ. μεταλλεία, λατομεία), ενώ σε τομείς με ψηλό ποσοστό συμμετοχής η παρουσιαζόμενη ανάπτυξη είναι κάτω του μέσου παγκύπριου (π.χ. μεταποίηση εμπόριο και υπηρεσίες), μοναδική εξαίρεση η περίπτωση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Στην πόλη της Λεμεσού, που μόλις ξεπερνά τον παγκύπριο μέσο όρο ρυθμού ανάπτυξης παρατηρείται ψηλότερος ρυθμός σε απασχολήσεις με ψηλό ποσοστό συμμετο-

χής στη συνολική απασχόληση (π.χ. μεταποίηση εμπόριο, ξενοδοχεία, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες κ.λ.). Εντυπωσιακός είναι ο ρυθμός ανάπτυξης του τομέα μεταφορών που αντανακλά την ανάδειξη του λιμανιού Λεμεσού σαν του κύριου λιμανιού της Κύπρου και τη διαδοχή της σπουδαιότητας του λιμανιού Αμμοχώστου.

Η πόλη της Λάρνακας, τρίτη σε μέγεθος πόλη, παρουσιάζει ψηλό ρυθμό ανάπτυξης που αντανακλά τους ψηλούς ρυθμούς όλων σχεδόν των οικονομικών δραστηριοτήτων, με εξαίρεση τομείς όχι τόσο ισχυρούς στη συμμετοχή τους στη συνολική απασχόληση (π.χ. λατομεία, ηλεκτρισμός και υπηρεσίες).

Τέλος, η πόλη της Πάφου, η μικρότερη πόλη στην ελεύθερη Κύπρο παρουσιάζει τον ψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό είναι η γενική ανάπτυξη που παρουσιάζεται σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με εξαίρεση τα λατομεία και ηλεκτρισμό. Εντυπωσιακός είναι ο ρυθμός ανάπτυξης του τουριστικού τομέα που είναι ο ψηλότερος σε όλη την Κύπρο στην επισκοπούμενη περίοδο.

Πίνακας 2.1.β.

Ανάπτυξη κατά Τομέα Απασχόλησης

Πόλη	Απασχόληση*								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Λευκωσία	0.799	0.210	-0.157	0.261	0.289	0.226	0.140	0.449	0.220
Λάρνακα	-0.383	0.440	0.150	0.326	0.476	0.799	0.468	0.616	0.276
Λεμεσός	0.954	0.255	0.184	0.314	0.359	0.580	1.068	0.511	0.266
Πάφος	-0.653	0.370	-0.214	0.326	0.556	1.978	0.591	0.674	0.342
	0.717	1.275	-0.037	0.966	1.680	3.357	2.267	2.250	0.884

2.2. Έξι (6) Μεγαλύτεροι Κλάδοι

Το ερώτημα που ανακύπτει από την ανάλυση είναι κατά πόσο η παρατηρούμενη ανάπτυξη μπορεί να αποδοθεί στη μεγέθυνση των μεγάλων κλάδων απασχόλησης ή των μικρών. Χρησιμοποιώντας τους 6 μεγαλύτερους κλάδους απασχόλησης 1976 και 1989 διαπιστώνεται πως όσο περιορίζεται ο ρόλος των μεγάλων κλάδων απασχόλησης τόσο περιορίζεται και ο ρυθμός ανάπτυξης της πόλης και συνεπώς η ανάπτυξη της πόλης μπορεί να αποδοθεί στην εξέλιξη των μεγάλων κλάδων.

Πίνακας 2.2.α.

Ρυθμοί Ανάπτυξης 6 Μεγαλύτερων Κλάδων στις Πόλεις 1976-1989

Πόλη	Ανάπτυξη	Ποσοστό Απασχόλησης	
		1976	1989
Λευκωσία	0.0978	50.05	35.52
Λεμεσός	0.1199	54.58	34.49
Λάρνακα	0.1988	61.46	36.41
Πάφος	0.3273	65.76	46.37

Η συγκέντρωση ομοειδών επιχειρήσεων φαίνεται να βοηθεί τη μεγέθυνση τους και την ανάπτυξη της πόλης.

Ανάλυση των 6 κύριων κλάδων απασχόλησης 1976 και 1989 δίδεται στο Παράρτημα Ι.

*Όπου: 1. Μεταλλεία και Λατομεία, 2. Μεταποίηση, 3. Ηλεκτρισμός, 4. Κατασκευές, 5. Εμπόριο, 6. Ξενοδοχεία, εστιατόρια, 7. Μεταφορές, Επικοινωνίες και Αποθηκεύσεις, 8. Χρηματοπιστωτικές και Επιχειρησιακές Υπηρεσίες, 9. Δημόσιες Υπηρεσίες.

3.1. Ειδίκευση. Ανταγωνισμός

Ο συντελεστής ειδίκευσης αποτελεί εργαλείο διερεύνησης του ενδεχομένου η εσωτερική ειδίκευση που παρατηρείται στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας να συμβαδίζει και να βοηθεί την οικονομική ανάπτυξη των πόλεων ή να την αντιστρατεύεται.

Η Πάφος, που παρουσιάζει τον πιο ψηλό ρυθμό ανάπτυξης φαίνεται να στηρίζει την ανάπτυξη της στην ανάπτυξη όλων γενικά των τομέων δραστηριότητας παρά στην εξειδίκευση επί μέρους κλάδων (Πίνακας 3.1.α.). Οι κλάδοι αυτοί εμφανίζονται με ψηλούς ρυθμούς ανταγωνιστικότητας (π.χ. μεταποίηση, ηλεκτρισμός, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και γενικά υπηρεσίες) ενώ οι κλάδοι που παρουσιάζονται με υψηλή ειδίκευση (κατασκευές και τουριστικές υπηρεσίες) παρουσιάζουν σχετική μόνον ανταγωνιστικότητα (Πίνακας 3.1.β.).

Πίνακας 3.1.α.
Συντελεστές Ειδίκευσης Απασχόλησης

Πόλη	Απασχόληση*								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Λευκωσία	0.270	0.100	0.801	0.984	1.062	0.385	0.757	1.462	1.183
Λάρνακα	0.122	1.003	2.269	0.856	0.982	1.115	1.976	0.725	0.816
Λεμεσός	0.249	1.107	1.290	0.940	1.127	1.098	1.137	0.924	0.787
Πάφος	0.172	0.473	0.615	1.360	0.937	2.124	0.728	0.867	0.970

Η Λάρνακα, με γενικό ρυθμό ανάπτυξης πάνω από το παγκύπριο μέσο όρο, φαίνεται να στηρίζει την ανάπτυξη της σε ένα αριθμό τομέων με υψηλή ειδίκευση (μεταποίηση, ηλεκτρισμό, τουρισμό και μεταφορές) παρά στο σύνολο των τομέων οικονομικής δραστηριότητας. Οι τομείς αυτοί με εξαίρεση τις μεταφορές είναι ελάχιστο ανταγωνιστικές.

Η Λεμεσός, με ρυθμό ανάπτυξης ελάχιστο πάνω από το παγκύπριο μέσο όρο, κυριαρχείται από μεγάλο αριθμό τομέων με υψηλό συντελεστή ειδίκευσης (μεταποίηση, ηλεκτρισμός, εμπόριο, τουρισμός και μεταφορές). Ο χαμηλός ρυθμός όμως ανάπτυξης πιθανό να εξηγείται από το χαμηλό ρυθμό ανταγωνιστικότητας που παρουσιάζουν οι εξειδικευμένοι τομείς. Σημειώνεται πως τρεις τομείς που παρουσιάζουν χαμηλό συντελεστή εξειδίκευσης παρουσιάζουν υψηλό συντελεστή ανταγωνισμού (μεταλλεία και λατομεία, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και δημόσιες υπηρεσίες). Γενικά η Λεμεσός παρουσιάζει υψηλή εξειδίκευση και χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Τέλος, η πόλη της Λευκωσίας παρουσιάζεται με ψηλούς συντελεστές ειδίκευσης σε τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας (εμπόριο, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και δημόσιες υπηρεσίες) και οι τρεις όμως τομείς παρουσιάζονται με πολύ περιορισμένο συντελεστή ανταγωνισμού. Η Λευκωσία γενικά παρουσιάζεται με χαμηλούς συντελεστές ειδίκευσης και επίσης χαμηλούς συντελεστές ανταγωνιστικότητας. Έτσι εξηγείται και ο περιορισμένος ρυθμός ανάπτυξης που παρουσιάζει η Λευκωσία, και ο οποίος οφείλεται γενικά στο ρόλο που παίζει ως πρωτεύουσα της Χώρας.

Σαν σύνολο η Λευκωσία παρουσιάζεται με το χαμηλότερο συντελεστή ειδίκευσης και η Πάφος τον ψηλότερο συντελεστή. Η Λεμεσός που σε ρυθμό ανάπτυξης είναι τρίτη σε συντελεστή ειδίκευσης ακολουθεί την Πάφο.

Πίνακας 3.1.β.

Συντελεστές Ανταγωνισμού Απασχόλησης

Πόλη	Απασχόληση*								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Λευκωσία	1.329	0.879	0.428	0.686	0.793	1.28	0.621	0.683	0.662
Λάρνακα	5.450	0.890	1.400	0.882	0.951	0.827	0.354	1.188	1.056
Λεμεσός	1.291	0.878	0.446	0.768	0.937	0.820	0.797	1.145	1.247
Πάφος	3.633	1.675	2.42	0.707	1.190	0.626	1.111	1.607	1.067

3.2. Προσανατολισμός Οικονομικής Δραστηριότητας

Με τον όρο Προσανατολισμός Οικονομικής Δραστηριότητας (ΠΟΔ) εννοούμε την ταξινόμηση των συντελεστών συμμετοχής ανάλογα με το αν μία δραστηριότητα είναι βασική ή εξαγωγική (Α), εξισορροπητική (Β) ή μη βασική (Γ). Αντί δηλαδή να χρησιμοποιείται ο απόλυτος αριθμός του συντελεστή συμμετοχής χρησιμοποιείται ένα είδος ομαδοποιητικής κατάταξης η οποία προσφέρει εύκολο σχηματισμό γνώμης για τις παρατηρούμενες τάσεις της οικονομικής δραστηριότητας. Ο ΠΟΔ έχει βέβαια το μειονέκτημα της γενικότητας.

Πίνακας 3.2

Προσανατολισμός Οικονομικής Δραστηριότητας

Πόλη	Απασχόληση*								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Λευκωσία	Γ	Γ	Γ	Γ	Β	Γ	Γ	Α	Α
Λάρνακα	Γ	Γ	Α	Α	Γ	Γ	Α	Γ	Γ
Λεμεσός	Γ	Β	Α	Γ	Β	Β	Β	Γ	Γ
Πάφος	Γ	Γ	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Γ	Γ

όπου Α $QL > 1.1$. (βασική ή εξαγωγική δραστηριότητα)

Β $QL = 0.9-1.1$ (εξισορροπητική δραστηριότητα)

Γ QL<0.9 (μη βασική δραστηριότητα).

Η πόλη της Λευκωσίας ως πρωτεύουσα της Κύπρου αποτελεί το διοικητικό κέντρο της χώρας και ο ΠΟΔ στρέφεται στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και στις δημόσιες υπηρεσίες και το εμπόριο. Η Λευκωσία βρισκόμενη στην ενδοχώρα στερείται τοπικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν οι άλλες πόλεις (π.χ. λιμάνια, αεροδρόμια, τουρισμός κ.λ.). Αυτός ο ΠΟΔ περιορίζει τις δυνατότητες της Λευκωσίας για ανάπτυξη.

Η Λάρνακα προσανατολίζεται σε ευρύτερο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων και συγκεκριμένα στους τομείς ηλεκτρισμό, γκάζι και νερό, κατασκευές και μεταφορές.

Η Λεμεσός παρουσιάζεται με ένα αρκετά ευρύ ΠΟΔ σε πέντε από τους εννέα τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Οι τομείς αυτοί βασικά αντανακλούν δραστηριότητες που απορρέουν από τη γεωγραφική θέση της πόλης, παρά τις αστικές της συγκεντρώσεις.

Τέλος, η Πάφος προσανατολίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε δύο τομείς οικονομικής δραστηριότητας τον τουρισμό και τις κατασκευές που οι δεύτερες εξυπηρετούν βασικά τον πρώτο.

4.0. Συμπεράσματα

Από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν μπορεί να υποθεθεί πως η τοπικότητα συνδράμει στην ανάπτυξη των παραλιακών πόλεων. Αριθμός τομέων οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί για τις παραλιακές πόλεις παράγοντα ανάπτυξης.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι οι οποίοι συνδράμουν στην τοπικότητα, από τη μία γιατί το μικρό μέγεθος της χώρας δεν επιτρέπει την επέκταση ορισμένων τομέων απασχόλησης σε όλες τις πόλεις και από την άλλη γιατί οι παραλιακές πόλεις συγκεντρώνουν δραστηριότητες, που αποδείχθηκε ότι δεν μπορεί να ανταγωνισθεί η μοναδική πόλη στην ενδοχώρα. Η παρουσιαζόμενη γεωγραφική διαφοροποίηση δεν είναι απαραίτητο να οδηγεί σε διαφοροποιήσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης αν και στην περίπτωση της Κύπρου φαίνεται να υπάρχει.

Η παρουσιαζόμενη τοπικότητα, όπως αυτή καταμετρείται στην απασχόληση δεν συγκρίνεται με αυτή που παρατηρείται στις μεγαλόπολεις, λόγω εγγύτητας με τους υποψηφίους αγοραστές των παραγομένων σε αυτές αγαθών, αλλά λόγω της ύπαρξης φυσικών πόρων σε συγκεκριμένη γεωγραφική θέση. Η παρατηρούμενη τοπικότητα δηλαδή δεν οφείλεται ούτε στη διάχυση της γνώσης ούτε στην προοπτική άντλησης εξειδικευμένου προσωπικού. Οι μικρές αποστάσεις και η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών περιορίζουν την σπουδαιότητα αυτών των παραγόντων.

Γενικά μετά το 1974 παρατηρείται μια αδυναμία διατήρησης του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές και οι πόλεις απορροφούν τελικά τον εκτοπισθέντα πληθυσμό και εργατικό δυναμικό. Τα τελευταία όμως χρόνια παρατηρούνται σημάδια αποαστικοποίησης. Στην Κύπρο παρατηρείται μία αντίστροφη σχέση μεγέθους πόλης και ρυθμού ανάπτυξης ταυτόχρονα όμως διαφαίνεται μία τάση οι μεγαλύτεροι κλάδοι απασχόλησης να οδηγούν την ανάπτυξη. Τουναντίον η ειδίκευση δεν φαίνεται να βοηθά την ανάπτυξη.

Τέλος, κάθε πόλη παρουσιάζεται να προσανατολίζεται σε συγκεκριμένους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, όπως εμφανίζεται στο Παράρτημα 1 που ακολουθεί:

ΚΥΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1976

<u>ΠΟΛΗ/ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ</u>	<u>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ</u>	<u>% ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ</u>
I. ΛΕΥΚΩΣΙΑ		
A. Κοινωνικές & Σχετικές Υπηρεσίες	6217	13.063
Δημόσια Διοίκηση & Άμυνα	5227	10.982
Λιανικό Εμπόριο	4626	9.720
Χονδρεμπόριο	3084	6.480
Personal and Household Services	2600	5.463
Ξενοδοχεία & Εστιατόρια	2067	4.343
B. Λοιπή Δραστηριότητα Πόλης	23771	49.947
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	47592	100.000
II. ΛΕΜΕΣΟΣ		
A. Λιανικό Εμπόριο	3067	12.806
Κοινωνικές & Σχετικές Υπηρεσίες	2454	10.247
Βιομηχανία Τροφίμων Ποτών & Καπνού	2053	8.572
Βιομηχανία Υφασμάτων, Ενδυμάτων & Δερματίνων Ειδών	2005	8.372
Μεταφορές και Αποθηκεύσεις	1935	8.080
Εστιατόρια και Ξενοδοχεία	13071	6.501
B. Λοιπή Δραστηριότητα Πόλης	10877	45.419
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	23948	100.000
III. ΛΑΡΝΑΚΑ		
A. Κοινωνικές & Σχετικές Υπηρεσίες	1440	14.143
Λιανικό Εμπόριο	1141	11.207
Μεταφορές και Αποθηκεύσεις	1059	10.401
Βιομηχανία Υφασμάτων, Ενδυμάτων και Δερματίνων Ειδών	1022	10.038
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	804	7.897
Κατασκευή Κτιρίων και Δρόμων	6258	7.779
B. Λοιπή Δραστηριότητα Πόλης	3923	38.532
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	10181	100.000
IV. ΠΑΦΟΣ		
A. Κατασκευή Δρόμων & Κτιρίων (Κρατικά)	677	15.854
Κοινωνικές & Σχετικές Υπηρεσίες	659	15.433
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	489	11.451
Λιανικό Εμπόριο	459	10.749
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	311	7.283
Κατασκευή Δρόμων & Κτιρίων (Ιδιώτες)	213	4.988
B. Λοιπές Δραστηριότητες Πόλης	1462	34.238
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	4270	100.000

ΚΥΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1989

<u>ΠΟΛΗ/ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ</u>	<u>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ</u>	<u>% ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ</u>
I. ΛΕΥΚΩΣΙΑ		
A. Δημόσια Διοίκηση & Άμυνα	8300	9.900
Χονδρεμπόριο	6486	7.736
Κατασκευή Κτιρίων & Δρόμων	4779	5.700
Υπηρεσίες Παιδείας	4069	4.836
Υπηρεσίες Υγείας	3411	4.068
Εστιατόρια & Λοιποί Χώροι Εστίασης	2734	3.261
B. Λοιπές Δραστηριότητες Πόλης	54055	64.478
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	83834	100.000
II. ΛΕΜΕΣΟΣ		
A. Ξενοδοχεία & λοιποί χώροι Διαμονής	3282	6.570
Εστιατόρια & λοιποί χώροι Εστίασης	2646	5.296
Χονδρεμπόριο	3216	6.437
Κατασκευή Ειδών Ένδυσης	2940	5.885
Κατασκευή Κτιρίων & Δρόμων	2706	5.416
Εκπαιδευτικές Υπηρεσίες	2439	4.882
B. Λοιπές Δραστηριότητες Πόλης	32725	65.510
Γ. Σύνολο Δραστηριότητας Πόλης	49954	100.000
III. ΛΑΡΝΑΚΑ		
A. Υπόδηση	2662	9.797
Ξενοδοχεία & λοιποί χώροι διαμονής	1643	6.047
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	1440	5.299
Κατασκευή Κτιρίων και Δρόμων	1225	4.508
Χονδρεμπόριο	1286	4.773
B. Λοιπές Δραστηριότητες Πόλης	17277	63.588
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	27170	100.000
IV. ΠΑΦΟΣ		
A. Ξενοδοχεία & λοιποί χώροι διαμονής	1753	13.625
Εστιατόρια & λοιποί χώροι Εστίασης	1201	9.334
Κατασκευή Κτιρίων & Δρόμων	1026	7.974
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	823	6.396
Εκπαιδευτικές Υπηρεσίες	634	9.189
Υπηρεσίες Υγείας	530	4.119
B. Λοιπές Δραστηριότητες Πόλης	6899	53.621
Γ. Συνολική Δραστηριότητα Πόλης	12866	100.000

ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

1. Μεταλλεία και λατομεία, 2. Μεταποίηση, 3. Ηλεκτρισμός, γκαζι και νερό, 4. Κατασκευές, 5. Εμπόριο, 6. Ξενοδοχεία, 7. Μεταφορές, Επικοινωνίες και Αποθηκείσεις, 8. Χρηματοπιστωτικές και Επιχειρησιακές Υπηρεσίες, 9. Υπηρεσίες.